

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу Петяк Олени Віталіївни
на тему: «Психологічні особливості дефініції ревностів та їх корекція у
шлюбних партнерів», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Зміни в сучасному житті диктують нові реалії: перед дослідниками стоїть завдання всебічного висвітлення проблеми міжособистісної взаємодії на всіх рівнях її функціонування. У зв'язку з тим, що становлення особистості та її розвиток відбувається в середовищі сім'ї, проблема внутрішньосімейної взаємодії трансформується в психологічний феномен, потреба у вивченні якого проявляється в різних галузях психології. У зазначеному контексті дисертантка обрала актуальний та надзвичайно цікавий предмет дослідження – психологічні особливості дефініції ревностів шлюбних партнерів, а також їх корекцію.

Увагу до вивчення дефініції феномену ревностів шлюбних партнерів виявляють дослідники різних сфер наукових знань, насамперед, психології, культурології, медицини, права та юриспруденції, що вказує на міждисциплінарний характер досліджуваного явища. Водночас, можна спостерігати певну методологічну невизначеність і поверховість накопичених знань у дослідженні проблеми ревностів, як системного та структурно-динамічного феномену особистості.

У вступі до дисертації коректно та виважено представлені актуальність теми, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано мету і завдання, що цілком відповідають обраній проблематиці та змістовно розкриті як у теоретичній, так і в емпіричній частині роботи. Олена Віталіївна цілком обґрунтовано і переконливо представила теоретико-методологічну базу дослідження з обраним комплексом діагностичних методів.

Дослідження має важливе практичне значення, оскільки його авторка здійснює власний внесок у розробку нових і систематизацію вже наявних у психології методів психодіагностики ревностів шлюбних партнерів. Петяк О.В. у

дисертації виявила особливості впливу особистісних якостей на шлюбні стосунки партнерів загалом та з урахуванням статевого та вікового критерію; нею досліджені особистісні чинники, які впливають на загальний рівень ревнощів шлюбних партнерів позитивно (тривалість спільного сімейного життя) чи негативно (низька самооцінка, високий рівень агресії та сімейної тривоги). Здобувачка розробила та апробувала авторський опитувальник діагностики загального рівня ревнощів та окремих компонентів, створено програму психологічної корекції ревнощів у шлюбних партнерів – «Антиревнощі», що заслуговує на схвальну оцінку.

Розкриваючи основний зміст дисертації, авторка у її розділах логічно та послідовно виклала матеріал дослідження відповідно до мети та поставлених завдань. Висновки, зроблені Петяк О.В., чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують усі основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань та досягнення мети. Дисертаційне дослідження насичене широким спектром психологічної наукової інформації, а його результати мають важливе теоретичне та практичне значення для розв'язання як науково-пізнавальних, так і соціально-практичних завдань у різних галузях і сферах соціальної практики: освіті, психологічному консультуванні, соціальній роботі з сімейними парами тощо.

Як особливу позитивну властивість дисертації можна додатково відзначити високий науковий рівень мови її викладення та відповідність канонам академічності. Звертає на себе увагу логічно виправдана послідовність дисертаційної роботи, яка у повній мірі відповідає меті та завданням дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, сформульованих у роботі Петяк О.В., високий та цілком відповідає тому рівню, який задається в сучасних дисертаційних роботах. Авторкою проаналізовано достатню кількість сучасних і класичних першоджерел з заявленої проблеми серед вітчизняних та зарубіжних авторів. Дисертаційна робота засвідчує ґрунтовне знайомство авторки з науковою літературою з обраної проблеми, її вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати, аналізувати зміст, виокремлювати суттєве, визначати головне у сучасному стані вивчення

проблеми дослідження. Формулювання об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження є чітким і конкретним та здійснене на належному науковому рівні.

Заслуговує на позитивну оцінку підбір і застосування методологічного апарату та організація емпіричного дослідження, що забезпечили надійність і високу вірогідність отриманих Петяк О.В. результатів. Методи і методики дослідження, які застосовувались авторкою, цілком відповідають його предмету, меті та завданням. Одним з найбільш позитивних моментів роботи є розробка та доведення валідності і надійності авторського психодіагностичного інструментарію, який застосовується разом з відомими психодіагностичними методиками. Дослідницька вибірка є, на наш погляд, репрезентативною. Математико-статистична обробка результатів цілком коректна і відповідає природі отриманих даних та досліджуваного феномену. В роботі чітко і у повній мірі сформульовано наукову новизну, адекватно представлено теоретичну та практичну значущість одержаних результатів. Отримані дослідницькі результати, на нашу думку, є досить вагомими як для загальної, так і для прикладної психології, пройшли належну апробацію в ході роботи наукових конференцій, представлені в наукових публікаціях, про що є відповідні свідчення, та впровадження в наукову, практичну та освітню діяльність.

У першому розділі роботи авторкою представлено детальний аналіз основних філософських та психологічних підходів до розуміння дефініції ревнощів та їх класифікації. Дисертанткою з'ясовано, що згідно з психоаналітичною концепцією, як базової у розумінні природи ревнощів, сутність та переживання цього феномену пояснюються наявністю неусвідомлених проявів психіки, ірраціональними потягами і витісненими стремліннями до невірності і зради; базальною тривогою особистості і невротичною потребою в любові; власною обмеженістю у помислах та незадоволеністю життям; як пристрасть та постійне почуття приниження і неповноцінності; страхом втрати близьких стосунків; низькою стійкістю ідентичності, легкістю її знаходження та відчуттям тотожності себе; болісним сумнівом у вірності партнера, або знанням про його невірність тощо. Петяк О.В. систематизувала основні психологічні підходи до дослідження сім'ї та шлюбних стосунків. Одним з помітних результатів теоретичного аналізу

проблеми є, на нашу думку, систематизація авторкою психологічних теорій стосовно структурних компонентів ревнощів та функціональних особливостей даного почуття.

У другому розділі представлено емпіричне дослідження психологічних особливостей прояву ревнощів у шлюбних партнерів. Слід зазначити, що методичний огляд діагностичних засобів дослідження ревнощів, наведений дисертанткою у цьому розділі, є повним і обґрунтованим, враховує рівень функціонування шлюбу. Також у цьому розділі Петяк О.В. представлено дані щодо розробки авторської методики діагностики загального рівня ревнощів шлюбних партнерів та їх окремих компонентів (когнітивного, емоційного, поведінкового). За авторським опитувальником дослідження ревнощів, дослідницею виявлено низький рівень ревнощів, при цьому жінки виявились дещо ревнивими за чоловіків. Вільний асоціативний експеримент у рамках психолінгвістичного дослідження показав, що феномен «ревнощі» асоціюється у респондентів з недовірою та почуттями злості, образи, гніву та болю. Дисертанткою відзначені гендерні особливості ревнощів: жінки частіше демонструють високі рівні емоційного та когнітивного компонентів ревнощів; чоловіки більше проявляють поведінковий компонент. Високий загальний рівень ревнощів більше притаманний жінкам. Кореляційний аналіз, проведений авторкою, показав, що загальний рівень ревнощів найбільше пов'язаний із низькою самооцінкою, високою загальною сімейною тривогою, високим рівнем фізичної, вербальної та непрямой агресії, підозрілістю, почуттям провини, а також низьким ступенем задоволеності шлюбом як одним, так і обома партнерами.

Третій розділ присвячений розробці та апробації програми психологічної корекції прояву ревнощів у шлюбних партнерів «Антиревнощі», спрямованої на психологічну корекцію деструктивного впливу ревнощів шлюбних партнерів, що включала низку занять, кожне з яких мало на меті психолого-просвітницьку роботу щодо розуміння природи ревнощів, психологічну корекцію самооцінки, подолання агресії, стресу, тривоги в сім'ї. Апробація та перевірка ефективності програми психологічної корекції прояву ревнощів у шлюбних партнерів цілком доведена авторкою зниженням відсотку показників високого рівня ревнощів у респондентів

експериментальної групи. Проведений Петяк О.В. кількісний та якісний порівняльний аналіз результатів, отриманих у ході експерименту, дозволяє стверджувати, що впроваджена програма психологічної корекції «Антиревності» та створені умови психокорекції їхніх проявів є ефективним засобом роботи з деструктивним впливом ревності у стосунках шлюбних партнерів.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих роботах. Матеріал дисертації добре структурований, а результати і виявлені особливості детально проаналізовані. Результати дисертаційного дослідження повно відображено у 13 друкованих працях, зарахованих за темою дисертації: 7 статтях у фахових виданнях, з яких 1 включена до наукометричної бази Scopus, 3 статтях у збірниках, що входять до міжнародних наукометричних баз, 3 статтях апробаційного характеру в інших наукових виданнях.

Слід наголосити відсутність порушення авторкою академічної доброчесності.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, *що вперше*: авторкою дисертації визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено психологічні особливості полідетермінованості емоційного наповнення змісту ревності, а саме комплексом суб'єктивних та об'єктивних чинників. Серед об'єктивних чинників провідну роль відіграє статева приналежність шлюбних партнерів. Серед суб'єктивних чинників визначена головна роль емоційної і ціннісної сфер респондентів, зокрема встановлений обернений взаємозв'язок між самооцінкою членів подружжя і рівнем прояву ревності у сімейних відносинах шлюбних партнерів.

Доволі потужним та продуктивним слід визнати розроблений авторський опитувальник діагностики загального рівня ревності шлюбних партнерів та їх окремих компонентів (когнітивного, емоційного та поведінкового). Запропонований опитувальник створений українською мовою, з урахуванням індивідуально-психологічних та культурних особливостей чоловіків та жінок, що перебувають в офіційному шлюбі та здатний діагностувати кількісно-якісний показник за кожним

із компонентів ревнощів. Дана методика – єдиний інструмент діагностики заявленого феномену, що існує в сучасній україномовній психологічній науці.

Створена Оленою Віталіївною програма психологічної корекції прояву ревнощів «Антиревнощі» є актуальною та інноваційною у контексті сучасної психології, вона включає теоретичні аспекти корекції подружніх стосунків шлюбних партнерів в ситуаціях виникнення і проявів деструктивних ревнощів та збагачує уявлення про них як про особистісний конструкт. Представлене здобувачкою практичне підтвердження зменшення високих та середніх рівнів прояву ревнощів після участі в програмі психологічної корекції прояву ревнощів у шлюбних партнерів свідчить про ефективність її впровадження та передбачає особистісний розвиток та формування способів запобігання деструктивних впливів ревнощів.

Авторкою дисертації запропонований власний зміст поняття «ревнощі»; основним здобутком, який представлено на захист є введення до дефініції суттєвих ознак: «феномен негативно забарвленого почуття в міжособистісних стосунках зі складною психологічною структурою, що включає: проблеми із самооцінкою, невпевненість, страх, гнів, заздрість і виникає при реальній чи уявній нестачі любові, уваги, симпатії від коханої або значущої людини та формує стан болісного сумніву у вірності, коханні та відданості партнера».

Практичне значення одержаних результатів. Зібрані й ґрунтовно опрацьовані теоретичні та емпіричні матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців-психологів у навчальних курсах «Психологія особистості», «Вікова психологія», «Диференційна психологія», «Психологія сім'ї», «Основи психологічної корекції». Зроблені теоретичні та емпіричні узагальнення і висновки можуть знайти застосування при здійсненні психологічного консультування шлюбних партнерів з проблем, що виникають через ревнощі в шлюбних стосунках. Розроблена програма психологічної корекції прояву ревнощів у шлюбних партнерів «Антиревнощі» та авторський опитувальник діагностики ревнощів шлюбних партнерів можуть використовуватися у психологічних службах вищих навчальних закладів і в

Центрах психологічної допомоги населенню, а також у приватній психологічній практиці.

Висновки дисертації, на наш погляд, вдало відображають основні здобутки теоретичного та емпіричного дослідження здобувачки, широко розкривають ступінь розв'язання поставлених дослідницьких завдань та визначають перспективи подальших наукових досліджень в ініційованому напрямі.

Таким чином, структурні частини дисертаційної роботи Петяк О.В. внутрішньо пов'язані між собою і становлять органічну єдність.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу здобувачки, високий теоретико-методологічний і методичний рівень проведеного дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі **зауваження, побажання та рекомендації**:

1. Потребує уточнення доцільність застосування та процедура проведення методу експертних оцінок у першому розділі дисертації.

2. У дисертаційній роботі на 98-103 сторінках авторка розглядає психодіагностичні методики для дослідження ревнощів. На нашу думку, не вистачає більш ґрунтовного пояснення мети створення та застосування авторського опитувальника діагностики ревнощів.

3. Дисертантка визначає власну типологію та надає характеристику типів ревнивців. На наш погляд, в ній не врахований психолінгвістичний компонент, який можна було б використати, виходячи з результатів вільного асоціативного експерименту.

4. У деяких вправах тренінгової програми не завжди повно викладено їх зміст. Наприклад, на 201 сторінці у таблиці 3.6 – «Ознаки насилля та жорстокої поведінки» показані не всі емоційні, фізичні ознаки проявів такої поведінки.

5. У дисертаційному дослідженні встановлено, що стаж спільного сімейного життя сприяє зменшенню рівнів проявів ревнощів у шлюбних партнерів. Можливо, доцільно було б акцентувати на цьому більшу увагу та включити ці результати у програму психологічної корекції ревнощів чи у вигляді рекомендацій для подружжя.

Водночас, зазначені пропозиції та зауваження не знижують загальної наукової та практичної значущості дослідження Петяк О.В. Аналіз дисертаційної

роботи й опублікованих наукових праць здобувачки дає підставу стверджувати, що на захист представлена самостійна, цілісна науково-дослідна робота з актуальної психологічної проблеми; робота виконана на належному теоретично-практичному рівні; є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему.

З огляду на вищевикладене, можна зробити загальний висновок, що дисертація Петяк О.В. «Психологічні особливості дефініції ревностів та їх корекція у шлюбних партнерів» є значним внеском у розроблення сучасних проблем психологічних особливостей взаємодії шлюбних партнерів, як за змістом, так і за оформленням. Дисертаційна робота відповідає вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року, а її авторка Петяк Олена Віталіївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор
кафедри психології та соціології
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля МОН України

Вадим ЗАВАЦЬКИЙ

Підпис Вадима Завацького засвідчую

Начальник відділу кадрів

Л.М. Літвінова